

ZIRCI MÚZEUM-FEJLESZTÉSI TERVEK – ÉS AHOGY MEGVALÓSULTAK (1960–2014)

PAPP JENŐ

H–1184 Budapest, Kézműves utca 14/A
j.papp1933@gmail.com

PAPP, J.: *Development projects for museums – and their implementations in Zirc, Hungary (1960–2014).*

Abstract: In 2012 the foundation as well as the 40 years anniversary of the opening ceremony in May 1972 of the Bakony Natural History Museum in Zirc (West Hungary) have been celebrated. The new museum operated from 1972 up to 1991 as the member of the Museum Directorate of Veszprém County and from 1992 up to 2013 under the supervision of the General Assembly of Veszprém County. Recently in 2013 the museum was attached as filiation to the Hungarian Natural History Museum, Budapest. Originally the new museum has been accommodated in the former Cistercian Abbey in Zirc. Here the improvements both the staff members and the space for increasing collections were fairly well provided. After the political and social change-over in Hungary 1989 a quite new and less favourable constellation turned out. The museum was forced, by government decision, to move from the abbey into a building with fairly restricted possibilities for improvements. The financial support by the Museum Directorate and by the home rule of the town Zirc was rather reduced. This reduction seems to be permanent at least during the coming next years. Furthermore, the new head office (since 2013) Hungarian Natural History Museum is also in a less favourite position: since more than one century (!) waiting for its final and suitable accommodation in a self-sustaining building in Budapest. In this situation the Bakony Natural History Museum may persist in its present financial restrictions and hopefully not turning into a deepening deterioration. Also the promising development concerning the foundation of the further two new museums in Zirc: the National Hunting Museum and the National Forestry Museum was "principally" accepted, however, practically did not receive any support. The Hunting Museum was opened in the town Hatvan (North-Central Hungary) 2014 and the Forestry Museum was opened in the town Sopron 1983 (West Hungary). Consequently, Zirc did not reach the urbanization standard by the three museums with the promoting of the tourism and with the international reputation – contrarily to the town Veszprém with its University of Chemical Industry and the two chemical research institutes functioning since the 1950-ies.

Bevezetés

A zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum alapítását és a múzeum 1972. évi megnyitásának a 40. évfordulóját ünnepeltük 2012-ben. Több szerzőtársammal együtt emlékeztünk meg, megelőző évfordulókkal együtt, erről a magyar kulturális életben is jelentős eseményről (TÓTH 1992, 1994, 2012; BAUER & KENYERES 2002; PAPP 2013; KUTASI et al. 2014; KATONA & TÓTH 2012). A múzeum alapítási elhatározását (PAPP 2013) követően TÓTH Sándor (1992, 1994, 2012) jegyezte fel a múzeum tényleges létesítésének nehézségeit, gáncsoskodóit és a megvalósítás sikereit. 1972-től 2013-ig a zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum (BTM) a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága egyik múzeumaként eléggé behatárolt önállóságot élvezett a többi megyei "bölcsész" múzeumok mellett. Ezt mintegy megerősíti az, hogy mind személyi állománya, mind tudományos és közművelődési tevékenysége, továbbá gyűjteményeinek tervszerű gyarapodása, bár nagyon szerényen, de mégis bővült és fejlődött.

A Bakonyi Természettudományi Múzeum helyzetének alakulása

Mint a BTM megalapításának előkészítője, mindvégig figyelemmel kísértem a múzeum létrejövésének az eseményeit, majd működésének közéleti visszhangját – hiszen érzelmileg is kötődtem az ügyhöz. Az 1960-as években Veszprémben szolgáltam a magyar természettudományi muzeológia ügyét, 1970-től kezdve ellenben – megválva Veszprémtől – a budapesti Magyar Természettudományi Múzeumban folytattam múzeumi tevékenységemet. Erről kissé bővebben írtam "A Bakony természettudományi kutatásának elindítása. Emlékeim «A Bakony természeti képe» menedzseléséről" retrospektív tanulmányomban (PAPP 2002). Ezért e helyen feleslegesnek vélem önmagamát ismételni.

Az 1960-as évek folyamán – a bontakozó gulyás-kommunizmus idején – eleve véglegesnek tekintették a cisztercita rend megszűnését Magyarországon – a volt apátsági épület megmaradt és a magyar állam tulajdona lett. Látnivaló volt, hogy a megyei döntéshozó szervek – a megyei pártbizottság és a megyei tanács – szinte várták a javaslatot a kolostor "hasznosítására". A Múzeumi Igazgatóság előterjesztését némi "kötelező ideológiai" módosítás után elfogadták: ezzel zöld utat jeleztek az ország második önálló magyar természettudományi múzeumának megalapítása elé. 1970 elejétől vált a múzeum létrehozása napirendi tevékenységgé (az alapítólevél elkészülését követően), ami múzeumi utódom, dr. Tóth Sándor munkakörét tetelesen kimerítette.

Tóth Sándor kora ifjúságától kezdve eltökélte, hogy életre szólóan múzeumi munkakört kíván betölteni – felváltva a pedagógus pályát. Számára ez valósult meg 1970 elejétől Zircen. Az önálló természettudományi múzeum létesítési "fejleményéről" ezt írta (TÓTH 1994): "Őszintén szólva ez a váratlan fejlemény egy kissé meghökkentett, de szerencsére nem hátráltam meg. Így azután régi álmom beteljesült, 1970. január 1-vel muzeológus lettem". Hozzátehetjük: a BTM szerencséjére sem hátrált meg, hiszen Tóth Sándor személyében olyan muzeológus karolta fel és tette magáévá a múzeum létrehozásának az ügyét, aki a legalkalmasabbnak bizonyult ennek a munkának az elvégzésére. Hogy meghökkenésének tulajdonképp volt indítéka, amit akkor még csak legfeljebb megsejtett – az 1970-es évek folyamán aztán kiderült. A múzeum két évtizedes történetéről megjelent visszatekintésében így ír (TÓTH 1992) a "Szervezeti keretek" 15 soros fejezetben általam kiemelve három, a múzeumi állapotot akkoriban jól jellemző mondatot: a múzeumi „önállóság pénzügyi téren nem érvényesült”; „a múzeum törté-

netében többször előtérbe került és főleg az 1980-as évek vége felé erősödött fel az önállósodás gondolata”; a "...múzeum kollektívája azonban továbbra is igényelte az önállóságot, melyet 1991-ben, 1992 január 1-jei hatállyal biztosított a Megyei Közgyűlés.”

Ugyanitt (TÓTH 1992): a "Tárgyi feltételek" 21 soros fejezetből csak két "feltétel" valóságos zátonyra futását idézhetem: "Kétségtelen, hogy a múzeum alapterülete egy ideig szinte folyamatosan nőtt, de a gyarapodás 1977-ben a volt apáti lakosztály birtokbavétele után teljesen leállt. A korábban a múzeumnak ígért helyiségek átadása elől az épület kezelője mereven elzárkózott."; "...alapvető pénzügyi feltételek szinte az egész időszak alatt nem voltak kielégítőek. Ezért azonban többnyire a megyei múzeumigazgató, illetve a gazdasági vezető okolható.a megyei szervezet az 1980-as évek első felében egymillió forintot meghaladó nyomdaköltségű évkönyveket produkált, ugyanakkor a zirci múzeum kiadványainak megjelenítéséhez sokszor – részben reklámok elhelyezésének ellenszolgáltatásaként – 10-20 ezer forintként kellett, nem egyszer megalázó módon, valósággal összekoldulni a szerény, 100-200 ezer forintos költséget.”

Az egymásra tornyosuló nehézségek és értetlenségek már a múzeum első éveiben nyilvánultak. Egyértelműen ez derül ki a kiemelt idézetekből. A problémák aztán tovább gördültek és szövődték, a BTM egyik hullámvölgyből a másikba csapott – de megmaradt a tudomány és közművelődés szolgálatában.

A cisztercita rend megszűnése mégsem bizonyult véglegesnek. A kelet-közép-európai kommunista rendszerű országokban – a Szovjetunió szatellit államaiban – 1989 folyamán szinte futótűzként következtek be a politikai-társadalmi rendszerváltások, így közsímszert Magyarországon is. Közel két évtizedes gyarapodó fennállás után a BTM a századforduló idején kényszerült részben elköltözni az apátsági épületből – éppen a rendszerváltás egyik következményeként. Ugyanis a zirci cisztercita rend kormányhatározattal visszakarta jogos tulajdonát, a kolostorukat. Jelenleg a BTM a zirci Rákóczi utca 3–5 számú épületben helyezkedett el a zirci önkormányzat hathatós intézkedése nyomán. Az alapítólevélben is kellő hangsúlyt kapott az, hogy a volt apátsági épületben a múzeum számára adott a további jövőbeni területi terjeszkedés. Ez az adottság – a rend újjáalakulásával – mintegy szertefoszlott. A jelenlegi épületben nincsenek helyszűkében, ellenben kevés lehetőség kínálkozhat lényeges terjeszkedésre. Zircen új múzeumi épület emelésére hosszú ideig (akár talán évtizedekig) legfeljebb gondolni lehet. A zirci önkormányzat mindenkor vezetőisége – a négyéves választási ciklusok nyomán – remélhetőleg pártpolitizálástól függetlenül mindig a BTM javára fog helytállni és intézkedni. A közéleti valóság azonban egyelőre ennek eléggé ellentmondani látszik. három esemény???:

1.) A Bakonyi Természettudományi Múzeum és Zirc viszonya

Zirc nagyközség tanácsa a múzeum létrehozását az 1970-es évek legelején meglehetősen el-lenszenvvel fogadta. Idevágóan a szenvedő felet, magát TÓTH Sándort (2012) tűnik helyénvalónak idéznem: "Zircen az intézmény fogadtatása nem volt kifejezetten kedvező. A település vezetői – az elvárhatóval ellentétben – nem lelkesedtek túlságosan az új múzeumért. A szerve-zést ezen túlmenően is nem kis mértékben hátráltató különböző nehézségek miatt felvetődött annak lehetősége is, hogy a múzeum gyűjteményeivel és személyi állományával együtt kerül-jön vissza Veszprémbe, vagy a megye másik településére.

"Egy természettudományi kutató- és kiállítóhely Zircen való létrehozásában fontos sze-repet kapott a kolostor – akkoriban még hosszabb távúnak tekintett – kulturális célokra való hasznosításának terve. Az épületnek a rend tulajdonába való visszakerülése miatt új helyzet állt

elő az egyébként is hányatott sorsú Bakonyi Természettudományi Múzeum életében, mivel a ciszterek csak az állandó kiállításnak a kolostorban történő elhelyezéséhez járultak hozzá.

”A számos átmeneti nehézség ellenére, az intézmény fennállásának első két évtizedében, alapterület, kiállítások, látogatószám, személyi állomány, gyűjtemények, valamint a kutatómunka eredményeit bemutató kiadványok tekintetében egyaránt összességében dinamikus fejlődött.” Tóth Sándor bizonyára jólesően írta le ezt a mondatot, hiszen mint az új múzeum első igazgatója röviden, szerényen mégis lényegre törően és tömören fejezte ki a tartósnak bizonyult sikert. Az 1960-as évek egyáltalán nem merész elgondolásai és tervezései a vidéki természettudományi muzeológia fejlesztését illetően így váltak kétségessé és bizonytalanná jövőjüket illetően. A BTM mindenkori vezetőit dicséri, hogy a személyi és anyagi olykor súlyos korlátozásokat, sőt fenyegető megszüntetést – ami a rendszerváltás idején fenyegetett – sikerült átvészelni, elkerülni és a hullámvölgybe jutott múzeumügyet megmenteni. Megismételjük: egyetlen tény tűnik a zirci önkormányzat javára: a múzeumot ő segítette hozzá a Rákóczi-téri épületben való elhelyezéséhez. Itt érdemes tényszerűen rögzíteni, hogy a BTM mindig megyei fenntartású intézménynek minősült és ennek megfelelően megyei anyagi támogatást élvezett. Zirc város pénzügyileg (egyetlen esztendő kivételével) sohasem támogatta a múzeumot. Pedig a múzeum közismerten jelentős idegenforgalmi és közművelődési szerepet töltött és jelenleg is tölt be a város életében. A BTM jelenlegi (Rákóczi-téri) épületét Zirc Város Önkormányzatától vásárolta meg (!) Veszprém Megye Önkormányzata – Zirc még kedvezményezett (pl. ingyenes) elhelyezésre sem érdemesítette a BTM-et. Ez is egy jellemző adalék Zirc kultúrpolitikai magatartásáról és intézkedéséről: Zirc önkormányzata nagyon jól tudta és jelenleg is tudja, hogy a BTM (hasonlóan a magyar múzeumokhoz általában) nagyon szerény anyagi ellátásban részesült és jelenleg is részesül. Viszont a ciszterciták múzeumpártoló megnyilvánulása az, hogy ugyan a személyeket és a gyűjteményeket el kellett költöztetni – de a Bakony-hegység természetvilágát bemutató kiállítás egyelőre, ”további intézkedésig” a helyén maradhat. Hihetően a kiállítás addig marad, amíg Zirc önkormányzata megfelelő épületet/épületrészt bocsájt rendelkezésre. Az apátság talán saját régmúltját tradicionálta: könyvtáruk számos régi természettudományi, főleg botanikai könyvet őriz, amiket hajdani kiállításukban be is mutattak. Egyébként elég nagy szeplő a Cisztercita Rend kiállítás pártolásán az, hogy teremfoglalásért kb. 5 millió Ft (!) évi bérleti díjat számol fel. Ez a díj – amennyire tudhatom – igen jelentős mértékben terheli a múzeum költségvetését. Emiatt kényszerül a BTM arra, hogy anyagilag lényegesen kedvezőbb kiállító helyhez jusson akár Zircen akár Veszprémben.

A BTM nem igazán kedvezően alakuló sorsa bennem felveti a visszaemlékezést egy annak idején alig méltatott ötlet-indítványra. Az 1960-as évek vége felé az ötletek sorában felvetődött a pápai Esterházy Kastély, mint épület a BTM részére. A megyei múzeumvezetés támogatólag viszonyult az ötlethez, mintegy megoldási lehetőséget látva ebben – a pártbizottság és tanács, mint megyei vezetőség ellenben csak tudomásul vette. Igaz, a pápai épületben a Helytörténeti Múzeumon és a Városi Könyvtáron kívül még több intézmény kapott helyet. Ezt tudva a megyei vezetés túl sok érdek ütközését és kielégítését vélhette felismerni csak azért, hogy az új múzeumot ide telepítsék. Mivel ”kézenfekvőbb” megoldásnak bizonyult a múzeum létesítése Zircen, ezért emellett a döntés mellett kitartottak a megyeiek.

2.) Vadászati és erdészeti múzeum alapítása

Pedig, visszakanyarodva Zirc általános múzeumi fejlesztésére, mennyire kecsesgatótőnek tűnt az 1960-as évek terve, miszerint a BTM mellett még két intézmény: az Országos Vadászati Múzeum és az Országos Erdészeti Múzeum kapjon helyet a volt apátsági épületben (vagy

esetleg máshol). Annak semmi jele nem mutatkozott, hogy a zirci tanács, majd a zirci önkormányzat egyáltalán magáévá tette az országos jelentőségű két múzeumi intézmény létrehozását, sőt talán még hallani sem kívánt róla. Ha Zirc vezetősége felismerte és felkarolta volna a tervezés országos jelentőségét, akkor méltán lenne a város idegenforgalmilag kiemelten látogatott és a városiasodás szempontjából látványosan megerősödő – nem elfelejtkezve a két múzeum szaktudományban elfoglalt nemzetközi jelentőségéről. Így lett volna Veszprém megyében Zirc is jelentős város a maga múzeumi intézményeivel – miképp lett annak idején Veszprém a maga vegyipari egyetemével és két kémiai kutatóintézetével.

A nevezett két múzeum megalakulása időközben megtörtént – de nem Zircen. Az Országos Erdészeti Múzeum 1983-ban Sopronban nyílt meg. Tudomásom szerint azóta többszöri fejlesztésben és bővítésben részesült. Az Országos Vadászati Múzeum pedig Széchenyi Zsigmond Kárpát-medencei Magyar Vadászati Múzeum néven, 2013-2014 folyamán Hatvanban született meg, elfoglalva a Grassalkovich-kastélyt. A múzeum 2014. májusi megnyitása országos ünnepségre emelkedett.

3.) A Bakonyi Természettudományi Múzeum, mint a Magyar Természettudományi Múzeum fiáláléja

Legújabbban, 2013-tól kezdődően, a BTM-ot a budapesti Magyar Természettudományi Múzeumhoz csatolták, azaz a budapesti múzeum mellérendelt intézménye (fiáláléja) lett a gyöngyösi Mátra Múzeummal együtt. Ez a múzeumi szervezés is jól tükrözi azt, hogy kormányzati politikánkban a központosító szemléletet helyezik előtérbe – szemben az 1960-as évek decentralizáló kormányzatával. Akkor valamennyi vidéki múzeum a minisztériumi fenntartásból megyei igazgatásba került – idézve a korabeli szóhasználatot: megyésítették a vidéki múzeumokat. Szinte általános meglepetésre a megyésítés mind muzeológiai mind pénzügyi vonatkozásban fellendülést váltott ki a múzeumokban – kivéve a személyi javadalmazásokat. Felmerül a kérdés: Vajon a centralizáció hoz-e ismét reneszánszot a vidéki múzeumok életében? Ismerve a magyar természettudományi múzeumok immár nem rövid ideje húzódo újabb és újabb megszorításait aligha várható a közelgő prosperitás. Maga az anyaintézmény, a budapesti Magyar Természettudományi Múzeum elesett a szépnek és megnyugtatónak ígérkező közeljövőjétől: az 1990-es években a Ludovika épületét jelölték ki végleges otthonának – a 2000-es években (alig egy évtized múlva), új kormányhatározat nyomán, kiszorultak innen, mivel a Nemzeti Közszerológiai Egyetem betelepítése a Ludovika épületébe sorsdöntővé vált a Magyar Természettudomány Múzeum immár nem először hullámvölgybe jutott jövőjét illetően. Közbevetőleg kíváncsok ide közállapotunk jellemzésére a tényszerű észrevétel: míg a Magyar Természettudományi Múzeum részére végezték a Ludovika épület felújítását/átalakítását, addig a munkálatok csigalassúsággal haladtak hosszú éveken át – míhelyt a Nemzeti Közszerológiai Egyetem vette át az épületet, látványosan meggyorsult az építkezés, alig két éven belül adták át azt rendeltetésének. Az anyagi támogatottság feltűnő megkülönböztetettsége egyben jelzi, hogy Magyarországon a Nemzeti Közszerológiai Egyetemre messze nagyobb szükség van, mint a Magyar Természettudományi Múzeumra. Elkedvetlenítő közállapot! Immár évtizedek óta az egyes táruk eléggé szétszórtan vannak Budapesten. Nyugodtan állíthatjuk, hogy kerek egy évszázada várja a Magyar Természettudományi Múzeum végleges és korszerű otthonának megszületését. A több évtizedes elhanyagoltságot jól érzékeltetik az egyes gyűjteményekben tapasztalható állapotok. Olyan szegényes, lehasznált bútorzatot, technikai felszereltséget stb. talál akár a belföldi akár a külföldi látogató, ill. kutató, ami miatt már-már restelünk és szégyenkezünk. Tudjuk, hogy még a hozzánk hasonló fejlettségű országok természettudományi

múzeumaiban sincs olyan elmaradott állapot, mint amilyent nálunk lehet tapasztalni. Más megfogalmazásban ismét nyomatékosan hangsúlyozzuk: a Magyar Természettudományi Múzeum, hasonlóan a többi országos múzeumhoz, régóta megérdemli, hogy korszerű, önálló épületben mintegy újjászülessen és a 21. századhoz méltóan folytathassa tudományos és közművelődési tevékenységét. Erre kötelezi mindenkori kormányzatunkat az, hogy a Magyar Természettudományi Múzeumot méltán rangsorolják a földkerekség első 10 múzeuma közé, elismerve másfél évszázados tudományos munkáját és gyűjteményének nemzetközi jelentőségű értékét. Még egyszer felvetődik a kérdés: ha az anyaintézmény, a Magyar Természettudományi Múzeum ilyen helyzetben van, akkor két filiáléja ott Gyöngyösön és Zircen milyen fenntartást és fejlesztést remélhet? Van olyan vélekedés, hogy a természettudományi muzeológiának hazánkban meg kell alkudni a jelenlegi közállapotokkal, lankadatlan elhatározással és megszállottsággal kell végezni muzeológiai munkánkat az egykori szivárványosabb jövő reményében. Hasonló gondolatot más megfogalmazásban KORSÓS Zoltán (2013) a Magyar Természettudományi Múzeum főigazgatója fejtett ki (főigazgatói pályázatában) „5. Kitekintés” című 16 soros fejezetben: „A múzeum felbecsülhetetlen értékű tárgyi és szellemi potenciáljára támaszkodva, a munkatársakkal történő őszinte kommunikációban bízva csapatmunkával fogok dolgozni a fennmaradásért, az új elvárásoknak való megfelelésért. – Vezetői programommal hiszek abban, hogy a Magyar Természettudományi Múzeum – hosszú és fáradtságos küzdelem eredményeképpen – megtalálja végre a méltó, őt megillető helyét a magyar társadalomban, a közéletben és a tudományban.”

Vélekedések a Bakonyi Természettudományi Múzeum közérdekű tevékenységéről

Folytatva az eddigi gondolatsort talán a 4.) pontban lehetne helyt adni a BTM-re vonatkozó megnyilvánulásoknak és véleményeknek. Ilyen megközelítésben nagyon tanulságos beleolvasni ”Zirc város stratégiai programja I. Felmérő tanulmány”-ba (Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet Közleményei 139. sz., Győr 2002. június, 1–161 oldal). A tanulmányból egyetlen mondatot lehet idézni, mely ”érdemben” szól a BTM-ről (p. 50.): ”Az ország egyetlen vidéki természettudományi szakmúzeuma a Bakonyi Természettudományi Múzeum is a látnivalók körét bővíti.” Lesújtó, hogy három évtized (1972-től 2002-ig) sokoldalú tudományos és közművelődési munkásságát csak ”látnivalónak” minősítik. Enyhíti a minősítést, hogy egyrészt kiemeli a BTM első vidéki szakmúzeum jellegét, másrészt több mondatban méltatja a BTM és a Zirci Arborétum érdemi részvételét a környezet- és természetvédelmi munkálatokban.

Lényegesen kedvezőbb méltatásban részesíti a BTM-et ”Zirc város település-fejlesztési koncepciója 2004” (Előterjesztés, Zirc Városi Önkormányzat Képviselő-testülete 2004. év június 21-i ülésére, 1–44 oldal + 1–6 térkép). Az összesen 44 oldalas koncepció 10–11. oldalán ez olvasható: ”Az intézményt 1972-ben alapították, Magyarország egyetlen vidéki természettudományi múzeuma. Feladata a 4000 km² területű Bakony hegység növény- és állatvilágának, ásványainak a kutatása. Az utóbbi években a múzeum kiállítása 220 m² alapterületre növekedett. – A legtöbb látogató Zirc várossá nyilvánításának évében, 1984-ben volt. A múzeum az azonos profilú intézményekkel alkotószellemű együttműködést épített ki bel- és külföldön. Az intézménynek jelenleg 40 országgal van kapcsolata. Az 1636 szakfolyóiratból 200 külföldi cserekapcsolatok révén került a múzeumba. A muzeológusok munkáját 5–6 ezer könyvből álló szakirányú könyvtár segíti. A Bakony Panteont 1970-ben alapították.” A nagyon kedvező méltatásból azonban a múzeum leglényegesebb tevékenysége: a tudományos eredmények sikkad-

tak el. Pedig nyugodtan állíthatjuk: a Bakony-hegység földtani, földrajzi, éghajlattani és különösen növény- és állatvilági ismerete az ország egyik legkutatottabb téja közzé emeli a Bakonyt. Kézbe véve a múzeumi évkönyvek és A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei tanulmányait továbbá a Bakony Természettudományi Kutatásának Eredményei sorozat köteteit azonnal meggyőződhetünk erről.

A zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum jelenleg van olyan helyzetben, hogy elsősorban Zirc és környéke közéletében nagyfokú megbecsültséget élvezhessen. "A Bakony természeti képe" megünnepelhette félévszázados jubileumát 2012-ben és töretlen lendülettel folytathatja a tudományos munkálatokat a következő években, évtizedekben. Gondolhatunk arra is, hogy a Bakony-kutatásnak és a zirci Bakonyi Természettudományi Múzeumnak egykor ünnepelni fogják a 75. és majd a 100. születési évét. Ezek az évfordulók bizonyára nevezetes ünnepek lesznek közéletünkben. Adja a jó sors egykori utódainknak, hogy ezt meg is ériék.

Irodalom

- BAUER, N. & KENYERES, Z. (2002): 40 éves "A Bakony természeti képe" kutatási program. Tények, képek, emlékek. – Zirc, Bakonyi Természettudományi Múzeum jubileumi kiadványa, 216 pp.
- KATONA, T. & TÓTH, S. (szerkesztők) (2012): 50 éves A Bakony természeti képe kutatóprogram. – Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc, 34 pp.
- KORSÓS, Z. (2013): Pályázat a Magyar Természettudományi Múzeum főigazgatói munkakörének betöltésére. – Kézirat, p. 1–61.
- KUTASI, CS., TÓTH, S., KASPER, Á. & PAPP, J. (2014): The Natural History Museum of Bakony Mountains (1972–2012). – *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici* 105 (2013): 357–366.
- PAPP, J. (1997): A Bakony-kutatás elindítása. – *Magyar Múzeumok* 3(1): 27–28.
- PAPP, J. (2002): A Bakony természettudományi kutatásának elindítása. Emlékeim "A Bakony természeti képe" menedzseléséről (p. 12–20.). – In: BAUER, N. & KENYERES, Z. (szerk.): 40 éves "A Bakony természeti képe" kutatási program. Tények, képek, emlékek, Zirc, a Bakonyi Természettudományi Múzeum jubileumi kiadványa, 216 pp.
- PAPP, J. (2013): A zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum alapításának története (1962–1969). History of the foundation of the Bakony Natural History Museum in Zirc (Hungary) (1962–1969). – *Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis* 30: 13–24. (Magyarul angol címmel és absztrakttal.)
- TÓTH, S. (1992): Húsz éves a Bakonyi Természettudományi Múzeum. Adatok a Bakonyi Természettudományi Múzeum első két évtizedének történetéhez. Data to the 20-year history of the Bakony Natural History Museum in Zirc (1972–1992). – *Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis* 11: 7–20.
- TÓTH, S. (1994): Egy természetrajzos muzeológus visszatekintése. Rückblick eines Museologen-Naturwissenschaftlers. – *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*. **19–20** (1993–1994): 41–61.
- TÓTH, S. (2012): Visszatekintés. [Looking back.] – In: KATONA, L. & TÓTH, S. (szerk.): 50 éves A Bakony természeti képe kutatóprogram, Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc, p. 8–9.